

medievistika

XAVIER HÉLARY

TEMPLÁŘI
Vybájený poklad
a skutečná moc

Karolinum

Templáři

Vybájený poklad a skutečná moc

Xavier Hélary

Z francouzského originálu *Les Templiers. Leur faux trésor, leur vraie puissance*, vydaného nakladatelstvím First v roce 2018, přeložila Bronislava Cvejnová Skalická

Doslov napsal Libor Jan

Vydala Univerzita Karlova

Nakladatelství Karolinum

Praha 2026

Edici Medievalistika řídí Václav Žůrek

Redakce Václav Hozman

Grafická úprava Zdeněk Ziegler

Obálka a sazba DTP Nakladatelství Karolinum

První české vydání

Na obálce: Filip IV. Sličný nařizuje upálení templářů.

Giovanni Boccaccio: *De casibus virorum illustrium*,

British Library, Royal 14 E V f. 492v.

© 2018, Éditions First, an imprint od Édi8, Paris, France

© Xavier Hélary, 2026

© Univerzita Karlova, 2026

Translation © Bronislava Cvejnová Skalická, 2026

Afterword © Libor Jan, 2026

ISBN 978-80-246-6095-0

ISBN 978-80-246-6105-6 (pdf)

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

Obsah

Úvod	9
1. „Bůh to tak chce!“	11
Clermontská výzva	11
Papež Urban II.	12
Urban II. a rytíři	13
Křížová výprava lidu a křížová výprava baronů	14
„Bůh to tak chce!“	16
Jeruzalémské království	17
Křížácké státy a jejich nepřátelé	19
2. Zrození řádu	22
Na počátku všeho byl rytíř.	22
Původní společenství.	23
Šalamounův palác a mešita al-Aksá	24
Prestižní spojenectví a velkorysé dary.	25
Jak přesvědčit papeže a církevní hodnostáře?.....	27
Chvála nového rytířstva	30
Triumfální jízda	32
3. Řád táhne do boje	34
Nový mistr a nové výsady	34
Katastrofický konec křížové výpravy	36
Dobře střežené pevnosti v Gaze i jinde	39
Špitálníci: od pohostinnosti na bitevní pole	40
<i>Džihád</i> a neshody mezi křesťany	41
Saladinův triumf	44
Richard Lví srdce v čele nové křížové výpravy	47

4. Dokonale strukturovaná organizace	49
„Retraits“ a „égards“	49
Řád, který nemusel platit daně	50
Mistr volený na doživotí	51
Řádoví hodnostáři	52
Třináct volitelů	53
Preceptoři	54
Bratři rytíři	56
Přijímací rituál	58
Bratři kaplani	61
Čas na modlitbu	61
Bratři seržanti	63
5. Mezi Orientem a Západem	64
Když se šiky řadí k boji	64
Četné zdroje příjmů	66
Pohádkové bohatství v nemovitostech i v penězích	67
Všudypřítomná střídmost	70
Paříž	73
Přístavy na cestě do Orientu	74
6. Cesta do propasti	75
Vnitřní rozpory ve Svaté zemi	75
Svatý Ludvík a templáři	77
Z otroka sultánem	79
Klíčová pevnost	80
Ostřílený diplomat Vilém z Beaujeu	81
Přípravy na obranu	82
Pád Akkonu	83
Velmistr Jakub z Molay	85
Marné čekání na Mongoly	86
Sloučení řádů	87
7. Zkáza řádu	90
Dokonale zorganizovaný zátah	90
Silně antiklerikální nálady	91
Co bylo templářům kladeno za vinu	92
Pravda vynucená na mučidlech?	93

Posedlost Filipa Sličného	95
Logika francouzského krále	97
Protiúder Klimenta V.	99
Proces na mrtvém bodě	100
Kdo odvolá doznání, skončí na hranici	102
Zrušení řádu	104
Raději smrt než zneuctění	105

8. Pověsti po zániku řádu: od prokletí k pokladu ..

Křesťanstvo v šoku	107
Osud „prostých“ templářů.....	109
„Všechny vás proklínám!“	111
Oficiální verze pravdy a to, o čem se mlčí	112
Hledání templářského pokladu.....	114
Poklad... abb Saunièra	116

9. Mýty a legendy.....

Fascinace přetrvávající staletí	121
Dejme slovo historikům	124
Vymyšlená minulost svobodných zednářů	127
Návrat k Šalomounovu chrámu.....	129
Předávání tajemství.....	130
Neotempláři	131
Templáři jako tajná společnost?	133
Návrat templářů do Francie	135
Pokračování v podobě Hvězdných válek nebo Hry o trůny	136

Bibliografie	141
--------------------	-----

Doslov k českému vydání (Libor Jan)	144
---	-----

Jmenný rejstřík.....	151
----------------------	-----

Úvod

Templářský řád se zrodil za okolností, o nichž toho mnoho nevíme, a skončil nečekaným pádem. Jeho historie byla nabitá dramaty a dodnes je obestřena řadou tajemství. Stovky templářů položily život v bojích o Svatou zemi a podobně neblahý osud potkal i jejich spolubratry, kteří se stali obětí pronásledování Filipa Sličného. Při zmínce o templářích se nám vybaví celá řada obrazů: bílý plášť ozdobený červeným křížem, komendy, pevnosti ve Svaté zemi, zatýkání, soudní proces a kletba, kterou vykřičel poslední velmistr Templu z plamenů své hranice. Zdaleka ne všechny tyto představy jsou nepravdivé, ba právě naopak! Musíme si ale uvědomit, že templářský řád vzbuzoval údiv a fascinaci už od svého založení a že o něm kolovala řada mýtů a legend už dlouho předtím, než svět vstoupil do éry *fake news*. V 18. století byl řád pasován na předchůdce svobodného zednářství a zanedlouho už byl považován za tajnou společnost, která řídí celý svět. Následně se rozpoutala zběsilá honba za slavným pokladem, který se templářům údajně podařilo zachránit před chamtivostí Filipa Sličného. Když o templářích mluvíme dnes, až příliš často zabředáváme do laciné ezoteriky, která směšuje templáře s katarý, rosenkruciány nebo s ilumináty. Jejich tragického příběhu se chopil film, literatura a komiksy, které ku většímu či menšímu prospěchu věci proslavily tragický příběh templářů nebo se jím inspirovaly, a templáři tak dodnes žijí ve fantazii každého z nás.

Řád templářů, který po vítězství křížové výpravy založil v Jeruzalémě champagneský rytíř Hugo z Payns, se postupem času stal mezinárodní mocností s obrovským majetkem jak ve Svaté zemi, tak na Západě. Jeho členové byli současně rytíři i mnichy, a ač byli křesťany, měli nejen právo prolévat krev, ale byli k tomu dokonce nabádáni. Zvolili si oběť pro víru a dali jí přednost před relativním pohodlím svého laického života. Templářský řád byl předmětem obdivu, závisti, obav i kritiky; během dvou

století své existence získal do svých řad tisíce rytířů, seržantů a kněží, kteří zasvětili svůj život obraně Svaté země. A právě o historii těchto mužů a jejich řádu se dočtete v této knize.

Představíme vám příběh o dobrodružných osudech templářských rytířů a zároveň se pokusíme vyvrátit bezpočet mýtů a výmyslů opřadajících jeden z nejpřekvapivějších fenoménů, které ve středověku vznikly.

Kapitola 1

„Bůh to tak chce!“

15. července 1099 dobyli křižáci Jeruzalém a pobili většinu jeho obránců. Povraždili dokonce i obyvatele, kteří se uchýlili do mešity al-Aksá, a ty, kdo přežili, z města vyhnali. Takové násilné řádění mělo z pohledu křižáků očistit Svaté město od muslimů a židů, kteří ho dle nich znesvěcovali. Dobyť Jeruzaléma znamenalo pro křižáky začátek nové éry.

Clermontská výzva

V listopadu 1095 vyhlásil papež Urban II. na koncilu v Clermontu v auvergueském kraji křižovou výpravu. Učinil tak právě uprostřed své okružní jízdy po jihu Francouzského království, kterou podnikl především s cílem ověřit si u shromážděných zástupců kléru i laické šlechty, jak probíhá uplatňování církevní reformy zahájené jeho předchůdcem papežem Řehořem VII. V Clermontu však Urbanovi II. šlo o něco docela jiného, neboť už po několik let mu z Orientu přicházely špatné zprávy. Přístup do Svaté země se ocitl v ohrožení.

Jeruzalém sice v roce 637 padl do rukou Arabů, avšak nepřestal být poutním místem, a tak sem během 7. století a později i nadále mířili četní poutníci ze Západu. V 11. století se ale návštěva míst Kristova narození, smrti a zmrtvýchvstání pro křesťany zkomplikovala. V roce 1009 nechal chalífa al-Hakim zbořit chrám Božího hrobu, který kdysi nechal vybudovat císař Konstantin na místě prázdného Kristova hrobu. Ještě významnější moment nastal v roce 1055, kdy si takzvaní „seldžučtí“ Turci původem z centrální Asie podrobili bagdádského chalífu, který byl Mohamedovým nástupcem, a skutečnou moc v arabsko-muslimském světě pak nadále zastával jejich vladař – sultán. Turci v roce 1078 obsadili Jeruzalém a jako jeho noví vládcové neprojevovali vůči poutníkům ze Západu ani zdaleka takovou toleranci jako jejich předchůdci.

Papež měl ale ještě další důvod k obavám. Jeruzalém totiž nebyl jediným místem, které se ocitlo v ohrožení – sultán si začal brousit zuby i na Konstantinopol. V roce 1071 uštědřili Turci drtivou porážku Byzantincům v bitvě u Mantzikertu ve východní Anatolii a na Byzantskou říši v plné síle dolehla politická a vojenská krize. O několik let později už císaři Alexiu Komnenovi nezbylo než požádat o pomoc západní křesťany. Nebylo to pro něj jednoduché rozhodnutí, protože od roku 1054 panovalo mezi křesťany schisma, které je rozdělovalo na dvě poloviny. Jedna z nich uznávala papeže a vedla bohoslužby v latině, zatímco v čele druhé poloviny stál konstantinopolský patriarcha a její bohoslužby se odehrávaly v řečtině. Papež a patriarcha se navíc částečně z věroučných, ale mnohem spíše z politických důvodů vzájemně exkomunikovali, a jestliže se tedy Alexios Komnenos rozhodl požádat o pomoc „Latiny“ neboli „Franky“, musela už být situace skutečně vážná. A právě šíření této výzvy bylo důvodem papežovy okružní jízdy po Francouzském království.

Papež Urban II.

Než se Urban II. stal papežem, jmenoval se Odo z Châtillonu a byl mnichem ve věhlasném klášteře Cluny v Burgundsku, kde zastával dokonce funkci velkopřevora opatství, tedy jednoho z nejvýznamnějších řádových hodnostářů. Dobře znal specifika Francouzského království, z něhož sám pocházel, a vzhledem k tomu, že jeho rod patřil k nižší šlechtě, dokázal volit ta správná slova, která si našla cestu ke sluchu rytířů. Všichni kronikáři, kteří se zmiňují o obsahu jeho projevů, se shodují na tom, že měl vynikající řečnické schopnosti a mimořádný talent naladit se na vlnu svých posluchačů, a tak je snáze přesvědčit.

Onoho 27. listopadu roku 1095 tedy papež ve svém projevu nejprve připomněl zásady gregoriánské církevní reformy nazvané podle papeže Řehoře VII., který ji inicioval. Řehoř VII. během svého pontifikátu (1073–1085) usiloval o osvobození církve z područí laiků, což znamenalo, že by papeže už nadále nejmenoval římský císař, ale volili by ho kardinálové, a stejně tak biskupy v jednotlivých diecézích by volilo duchovenstvo a lid namísto toho, aby je násilím nebo za úplaty dosazoval král či sousední šlechta. Biskupům a kněžím se mělo nadále dostávat kvalitního vzdělání a měli přísně zachovávat pravidla života stanovená pro jejich stav. Papež a jeho stoupenci kladli obzvláštní důraz na sexuální morálku: manželství je pro laiky, zatímco duchovní mají zachovávat celibát a čís-

totu. Bylo nemyslitelné, aby biskupové nadále žili manželským životem nebo aby jejich úřad přecházel z otce na syna. Gregoriánská církev tak bojovala proti dvěma hlavním nešvarům – „simonii“ neboli svatokupectví, tedy kupování a prodeji církevních úřadů (kdy například šlechticové kupovali biskupské úřady pro své syny, případně císařové dosazovali na stolec svatého Petra vlastní kandidáty) a „nikolaismu“, tedy tomu, aby členové duchovenstva dávali volný průchod své sexualitě.

Gregoriánská reforma způsobila velké nepokoje a vedla k tvrdým střetům mezi císařem a papežem. V roce 1077 musel císař Jindřich IV. například v italském městě Canossa čekat v třesuté zimě jen v košili a bosý na papežovo odpuštění, jindy se zase stal terčem výhrůžek sám papež. Neméně šokováni byli však i prostí věřící, neboť v mnoha farnostech bylo běžné, že místní kněz měl ženu a děti, aniž by se nad tím kdokoli pozastavoval. Teď ale vyvstala řada otázek: jsou sňatky, kterým takový kněz požeňnal, zpovědi, které vyslechl, pokání, která uložil, a rozhřešení, která udělil, i nadále platné? Na to neměl jednoznačnou odpověď ani sám papež. Zpočátku převládal názor, že je třeba všechny svátosti udělit znovu, ale o několik let později došlo ke změně doktríny a začalo se tvrdit, že pokud byla příslušná svátost udělena v souladu s předepsaným ritem, je platná i v případě, že příslušný kněz vedl život v rozporu s církevní disciplínou.

Urban II. a rytíři

Urban II. gregoriánskou reformu „zdědil“ a měl v úmyslu pokračovat v díle svého předchůdce, a tak onoho sedmadvacátého listopadu 1095 v Clermontu hned na úvod svého projevu připomněl zásady této reformy. Lze předpokládat, že mu jeho posluchači příkyvovali, ale nejspíše bez přílišného nadšení, neboť tytéž myšlenky jim už dlouho do omrzení opakovali duchovní, které se pro věc reformy podařilo získat už dříve. Zato druhá část papežova projevu byla natolik originální, že upoutala pozornost nejen jeho současníků, ale následně i novodobých historiků. Urban II. v ní totiž vykreslil v těch nejčernějších barvách situaci v Jeruzalémě, který se octl v područí Turků, a v Byzantské říši, která se nacházela na pokraji zhroucení, a prohlásil, že je zapotřebí, aby rytíři přispěchali svým bratřím v Orientu na pomoc a osvobodili Svatá místa od vetřelců, kteří je okupují a špiní svou bezbožnou přítomností. Těm, kdo by snad při plnění tohoto vznešeného poslání zahynuli, přislíbil papež odpuštění

hříchů, a tudíž přednostní přístup do ráje. Ti, kdo přežijí, se podle jeho slov budou moci vrátit domů posvěceni svou poutí k Božímu hrobu.

Projev Urbana II. byl součástí rozsáhlejšího plánu, o jehož naplnění církev usilovala již dlouhou dobu a který spočíval v obrácení rytířů na křesťanštější cestu. Rytíři totiž byli v očích duchovenstva otroky svých pudů, neboť se dopouštěli násilí a bez přestání se oddávali prostopášností, čímž jednak ohrožovali svou duši, jednak narušovali řádné fungování společnosti. Akvitánská biskupská koncilie iniciovala na samém konci 10. století hnutí nazvané „Boží mír“, v jehož rámci museli knížata i rytíři odpřisáhnout na svaté relikvie, že nebudou útočit na ty, kdož nejsou ozbrojeni, rozuměj na duchovní a na rolníky, a tento „Boží mír“ se brzy rozšířil do celého Francouzského království. Mniši z opatství Cluny začali od poloviny jedenáctého století zavádět další omezení, souhrnně nazývaná „Boží příměří“, která zakazovala veškeré boje od středečního večera až do neděle na památku svatých dnů Kristova umučení a také během čtyřiceti dnů před Velikonocemi (v postu) a před Vánocemi (v adventu).

Urban II. se však ve svém projevu nesnažil násilností rytířů ani tak omezit jako spíše usměrnit. Papežova výzva, aby si rytíři vybíjeli svou bojechtivost raději při osvobozování Svatých míst, jim nabídla příležitost, jak povýšit svůj dosavadní způsob života na svatou věc. A tak si rytíři začali na oděv přišívat kříž na znamení toho, že tuto myšlenku přijali za svou.

Křížová výprava lidu a křížová výprava baronů

A právě to bylo nejspíše důvodem toho, proč měla výzva Urbana II. tak ohromnou odezvu – podařilo se mu nadchnout přítomné rytíře. Papež pokračoval dál ve své cestě po jižní Francii a všude se k němu přidávali další a další zájemci. Ochotu vytáhnout na Jeruzalém dávali najevo dokonce i rytíři, kteří nebyli přímými svědky papežova projevu. K jeho hnutí se připojovali i velmožové, kteří na sebe vzali kříž a začali svolávat do zbraně své vazaly. Papežovi se podařilo dosáhnout úspěchu, který předčil i jeho vlastní očekávání, neboť na tažení do Svaté země se začali vypravovat také prostí věřící, obchodníci, řemeslníci a rolníci. Zavládla atmosféra všeobecného nadšení, v níž se začaly srocovat tisíce mužů i žen pod vedením kazatelů, kteří se vymkli veškeré kontrole, jako byl například slavný Petr Poustevník, a v dubnu 1096 vyrazila tato „lidová

křížová výprava“ do Orientu. Chybělo jí však skutečné velení, přestože ji doprovázeli i rytíři, a tak po své cestě rozsávala hrůzu a smrt. Obzvláštní nebezpečí představovali tito křížáci pro Židy, protože sice měli v úmyslu osvobodit Svatou zemi, ale až příliš často měli za to, že je třeba také pomstít Kristovu smrt, a tak obrátili svou zlobu proti jeho domnělým vrahům, totiž proti Židům. Ve Špýru, v Mohuči a pak i v celé řadě dalších měst tak docházelo k okrádání, veřejnému napadání, a někdy dokonce i k zabíjení Židů. Byzantince při pohledu na tuto armádu otrhanců jímala hrůza a snažili se, aby co nejdříve překročila Bospor, a oni se jí tak zbavili. Nakonec se armádě podařilo proniknout až do Anatólie, ale Turci ji během podzimu zcela zdecimovali a hlavy poražených prý navršili na hromady pro výstrahu všem, kdo by je snad chtěl napodobit.

Rytíři si naproti tomu dávali s přípravami na čas, a mohli tak vyrazit teprve na podzim roku 1096. V jejich čele nestál žádný král, protože všichni tři nejvýznamnější panovníci Západu byli exkomunikováni, tedy vyobcováni z církve, každý z jiného důvodu. Císař Jindřich IV. proto, že se postavil proti gregoriánské reformě, francouzský král Filip I. proto, že zapudil svou choť a unesl manželku svého vazala hraběte z Anjou, a anglický král Vilém Ryšavý se zase pokusil vztáhnout ruku na ostrovní církev. Trest byl však pro všechny tři stejný - byli exkomunikováni z církve, a král vyobcovaný z církve se samozřejmě nemohl zúčastnit výpravy pořádané z vůle papeže, a dokonce s jeho požehnáním.

Všichni tři tito panovníci však měli zároveň problém také s poslušností svých poddaných. Nejslabším z nich byl francouzský král z rodu Kapetovců, neboť jeho legitimitu sice uznávalo celé království, ale jeho faktická moc nepřesahovala úzce vymezené hranice „královské domény“, která se rozkládala na území jen o něco málo větším než dnešní Île-de-France. Velmožové - tedy vévoda normanský, vévoda burgundský, vévoda akvitánský, hrabě flanderský a hrabě bretaňský - se v blízkosti krále zdržovali jen při zvláštních příležitostech, jako například v den jeho korunovace, ale zbytek času trávili na svých vlastních panstvích a s králem se prakticky nestýkali. Neměli tedy problém svolat vojsko i přesto, že se Filip I. výpravy nezúčastnil.

Armáda, kterou se podařilo shromáždit v průběhu roku 1096, tedy neměla jasně určeného velitele. Byl zde sice papežův zástupce čili legát, energický a rázný biskup z Le Puy jménem Adhémar z Monteil, ale rytíři se řídili feudální hierarchií a velmožové bez krále nebyli schopni vybrat mezi sebou nikoho, komu by byli ochotni se podříditi. Vlámům